

J. LIPSKIENĖ

FRAZEOLIGINIAI JUNGINIAI SU ASMENVARDŽIAIS

Lietuvių kalboje šalia kitų frazeologinių junginių yra nemaža ir tokių, kurie susiję su nomina propria, t. y. į juos įeina asmenvardžiai ar vietovardžiai (gyvenamųjų vietų vardai, kartais ir vandenvardžiai). Tokių frazeologinių junginių turi ir kitos kalbos. Jais vaizdingai, neretai ironiškai apibūdinama kokia nors žmogaus silpnybė ar nepriimtinas, prasilenkiantis su įprastinėmis normomis elgesys ar pan. Tokie lietuvių kalbos posakiai, atrodo, dar netyrinėti, todėl dalį jų norima pateikti ir nors trumpai juos aptarti.

Straipsnyje bandoma apžvelgti tik tokius vaizdinguosius posakius, kurių vienas komponentas yra tikrinis vardas.

Aptariamieji frazeologiniai junginiai daugiausia sudaryti su krikščioniškais vardais, kilusiais iš hebrajų, graikų, lotynų, slavų ir kt. kalbų. Į lietuvių kalbą dauguma jų yra patekę per lenkus¹. Šių vardų istorija lietuvių kalboje prasidėjo po krikščionybės įvedimo, o į frazeologinius junginius tikriausiai jie įėjo kur kas vėliau, nes tas procesas, kaip rodo dabartinė medžiaga, kai kuriais atvejais tebevyksta ir šiuo metu.

Frazeologiniai junginiai su žmonių vardais čia pateikiami bei aptariami, mėginant juos grupuoti pagal kilmę. Išskiriamos jų grupės su tokiais vardais: 1) biblinės kilmės, 2) kalendorinės kilmės, 3) paprotinės kilmės, 4) vietinės kilmės, 5) knyginės – literatūrinės kilmės, 6) ne visai aiškos kilmės.

1. Nemaža asmenvardinių frazeologinių junginių, pasitaikančių lietuvių kalboje, siejasi su biblija. Daugelio tokių junginių turinys aiškiai rodo jų tiesioginį ryšį su religija, nes juose atsispindi senojo ir naujojo testamentų motyvai arba atskirų epizodų minties apibendrinimai. Lietuvių kalboje pradžia daugeliui tokių junginių greičiausiai davė evangelijų ištraukos, skaitytos bažnyčiose pamaldų metu, taip pat pamokslai, kantiškų giesmės ir pan. Kai kurie jų būna lyginamojo pobūdžio ir yra sudaryti su populiariaisiais testamentų personažų bei vėlesnių šventųjų vardais, įėjusiais į mūsų vardyną. Pvz.:

Adomas: *Gyveno kaip Adomas rojui* (labai gerai gyveno), *kol buvo šoferiu Varn²; Drs.*

Adomas, Ieva: *Gyvena kaip Adomas su Ieva už pečiaus pas dievą* (labai gerai gyvena) Mrk. *Visi vaikai vienodi kaip Adomas su Ieva* Krv *P. Tupinėja kaip Adomas apie Ievą* Šk.

¹ J. Dumčius, Antikiniai vardai lietuvių liaudies kalboje, „Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto darbai“, XIII, 1957, p. 171.

² Čia ir toliau tokiais atvejais pirmoji santrumpa rodo sakinio užrašymo vietą, o santrumpos po kabliataškio – kur dar žinomas tas frazeologinis junginys.

Kotryna: *Laimė kaip šventai Kotrynai* (sakoma pasisekus) Krš; Jnš, Sk, Škn.

Marija: *Pavargau kaip pana Marija* (labai pavargau) Užv. *Sėdžia kai Marija druskinėj* (apie nieko neveikianti) Jnš; Sk, Škn, Žg.

Morkus: *Baldosi kaip Morkus po peklą* (labai baldosi) Al; Krsn, Švn, Vl. *Grūdasi kaip Morkus po peklą* (labai grubiai ką daro) Vrd. *Kur daba braunies kaip Morkus į peklą* (labai įkyriai lendi) Jnš. *Apsiriko kaip velnias šventą Morkų peklon išikvietęs* Al.

Petras: *Gyvena kaip šventas Petras pas dievą ant kampo* (labai gerai gyvena) Drsk; Bb. *Gina kaip šventas Petras dangaus vartus* (labai gina, saugo) Mrk.

Rokas: *Paklusmus kaip švento Roko šuniukas* (labai paklusnus) Šl.

Vienam kitam tos rūšies frazeologizmui susiformuoti padėjo religinės tematikos paveikslai, pvz.:

Ieva: *Ko stovi kai Ieva su lapu, rankas susidėjus* (apie nieko neveikianti) Jnš; Sk.

Jurgis: *Arklys kaip švento Jurgio* (labai geras) Ašm.

Visuose tuose suminėtuose frazeologizmuose dažniausiai dabarties gyvenimo reiškiniai, konkrečios situacijos ar žmonių elgesys bei charakteriai tikrai sugretinami su biblijos personažų ar vėlesnių krikščionybės šventųjų poelgiais, charakteringais jų bruožais ar būdo ypatybėmis.

Be šių, biblinės kilmės, yra ir kitų lyginamojo pobūdžio frazeologizmų, sudarytų su teigiamų ir neigiamų testamentuose minimų veikėjų vardais. Nors dėl įvairių priežasčių tie vardai į mūsų vardyną ir neįėjo, bet su jais sudaryti frazeologizmai gana gajūs ir gausūs. Kai kurie jų, atrodo, gali būti tarptautiniai ir į lietuvių kalbą atėję iš kitų kalbų. Dalis jų palyginti dažnai vartojami, pabrėžiant neigiamas žmogaus būdo savybes ar liaudies smerkiamas situacijas. Pvz.:

Abelis: *Baltraudonis kaip Abelio vaikas* (gražus, skaistus) Up. *Durnas kaip Abelio veršis* (nuolankus, taikus) Krž.

Erodas, Kristus: *Ko čia spicavoji mani kaip Erodas Kristų* (labai klausinėji, teiraujies), *vis tiek aš tau nepasakysiu* Sk.

Jėzus: *Apstojo kai žydai poną Jėzusą* (įkyriai prie ko prikibo) Škn. *Mūčyj kai žydai poną Jėzusą* (labai ką kamuoja) Škn; Jnš, Sk. *Pešioj kai žydai poną Jėzusą* (nepagarbiai elgiasi) Škn.

Judošius[Kristus]: *Eina kaip Judošius, pinigais barškindamas* (apie turtingą) Al; Kn. *Eina kaip Judošius, Kristų pardavęs* Sk; Mrk, Pln, Vs. Plg. dar kitus tos reikšmės pasakymus su Judošiaus vardu: *Eina kaip Judošius, sausos šakos ieškodamas* (apie lėtai einantį, besidairantį) Krtv. *Eina kaip Judošius pasikarti, kol atras medį* Šl. *Išdavei žmogų kaip Judošius už trisdešimt raudonųjų* (apie skundiką) Jnš.

Kristus: *Engia kaip žydai Kristų* (labai kamuoja) Krsn; Ml. *Visas būrys neduoda vienam ramybės, kankina kaip žydai Kristų* (labai kamuoja) Jnš. *Emė ir sukilo visi, kaip žydai prieš Kristų* Klvr.

Liucipierius: *Apsipylęs akis (girtas) ir eina kaip Liucipierius visus rikdydamas* (grubiai elgiasi) Sk.

Pontijos (Pontijaus) Pilotas: *Nusisuko ir nuėjo kaip Pontijos Pilotas, rankas nusiploves* (apie besidedantį nekaltu) Jnš. *Ką tu iš jo nori teisybės gaut, nusiplaus kaip Pontijos Pilotas rankas, ir nueis, tu pats liksi kaltas*³ Rd.

Panašus į pastarąjį lietuvių kalbos frazeologizmą yra ir rusų kalboje, tik ten *Pontijos Pilotas* suprantama kaip dviejų asmenų vardai, plg. *посылать от Понтия к Пуламу*⁴. Taigi jis labiau dera prie lietuvių kalbos frazeologizmo *eiti nuo Ainošiaus pas Kaipošių*. Be to, lietuvių kalbos tarmėse vartojamas greičiausiai vėlesnių laikų frazeologizmas, kuriame Pontijos Piloto vardas jau nebeminimas, pvz., *Tai nusiplovei rankas* (tariesi esąs nekaltas): *kaip niekur nieko vėl sau švilpiniuoti!* Sk. (plg. rusų *умывать руки* „dėtis nekaltu“)⁵. Kone tokią pat reikšmę, tik jau labiau apibendrintą – apskritai žmogų apibūdinančią – turi ir su tuo asmenvardžiu sudarytas vardažodinis frazeologizmas – *Pontijos Pilotas*, pvz., *Nieko tu iš tokio Pontijaus Piloto* (sukčiaus) *negausi, gali nė neit* Šl.

Minėtini ir su kitais, į vardyną neįėjusiais vardais, lyginamieji frazeologizmai. Pvz:

Saliamonas: *Jo galva kaip Saliamono* (apie gabų, protingą) Jnš; Sk. *Gali būt kaip Saliamonas* (gabus, gudrus), *vis tiek tas pats* Sk; Tl. *Mandrus kaip Saliamonas* (gudrus, protingas) Škn; Jnš.

Samsonas: *Apsileidęs plaukais kai Samsonas* (apie apsileidusį) Škn.

Be lyginamųjų frazeologizmų, bibliinių įvaizdžių turi ir kitokios struktūros, daugiausia vardažodines funkcijas atliekantys frazeologiniai junginiai, taip pat sudaryti su populiariaisiais, į tradicinį mūsų vardyną įėjusiais, vardais. Pvz.:

Adomas: *Rugių – Adomo laukai* (labai daug; dideli plotai), *kada ir nupiausim!* Als. *Pupų prisėjo Adomo laukus* Krkl. *Nusirengiu iki Adomo rūbo* (nuogumo), *brendu brendu, o klampį yra, ir neradau* [kirvio] Šlu.

Adomas, Ieva: *Nu, ir pradėjai nuo Adomo ir Ievos* (labai iš tolo) [pasakoti] Škn.

Ieva: *Einu pro šalį, o jin sau stovia su Ievos kostiumu* (nuoga), *i ką tu jai padarysi* Šl; Jnš, Sk. (Plg. rusų *в костюме Евы*⁶, bulgarų *в евин костюм*⁷).

Petras: *Tai vaikelis švento Petro paleistas* (prastas, negeras?) Tvr.

Tamošius: *Eik tu, eik – manai meluoju, tu neviernas Tamošiau*⁸ (apie sunkiai įtikinamą), *kad sakau, tai tikėk* Šl. *O tai Tamošius nevierninkas! Tu anam nusakyk aiškiausiai, ans neviery, i tiek* Škn.

M. A. Leonidova nurodo, jog pastarasis frazeologizmas bulgarų kalboje itin įdomus tuo, kad leksinis svoris yra išsidėstęs per abu komponentus, t. y. kartais būdvardis *nevierninkas* gali būti transformuotas į daiktavardį ir vartojamas savarankiškai be asmenvardžio, o kartais individualioje rašytojo kūryboje frazeologizme esantis

³ Posakis kilęs iš Luko evangelijos, kurioje pasakojama, jog Pontijos Pilotas, nusileisdamas žydų reikalavimams nukryžiuoti Kristų, nusiplauna rankas, tuo norėdamas parodyti neprisirišantį kaltės dėl jo mirties.

⁴ Н. С. Ашукин, М. Г. Ашукина, Крылатые слова, Москва, 1966, p. 532.

⁵ Ten pat, p. 685.

⁶ Фразеологический словарь русского языка, под редакцией А. И. Молоткова, Москва, 1967, p. 210; (Toliau: А. И. Молотков ФСРЯ).

⁷ Българско-руски фразеологичен речник, составили А. Кошелев и М. Леонидова, София – Москва, 1974, p. 195; (Toliau: А. Кошелев, М. Леонидова БРФР).

⁸ Posakis kilęs iš Jono evangelijos, kurioje kalbama apie apaštalą Tomą, netikėjusį Kristaus prisikėlimu.

Tomas gali būti pakeistas apeliatyvu (pvz., *неверните д у ш и*) arba kitu asmenvardžiu (pvz., *неверния Тодор*). Be to, pats asmenvardis *Tomas*, plačiai žinomas iš evangelijos legendos, tapęs netikėjimo simboliu, grožinėje literatūroje kartais ta reikšme pavartojamas savarankiškai (pvz., *Томовцы*). Pastarasis atvejis pasitaiko taip pat ir rusų grožinėje literatūroje, plg. Majakovskio perfrazuotą tą frazeologizmą „но между нами ходит Фома, и он ни во что не верит“⁹. Tuo tarpu turima negausi mūsų medžiaga rodo, kad lietuvių kalboje taip pat galimas to frazeologizmo susiskaldymas, tačiau jo funkcijas gali atlikti tiksliai pirmasis dėmuo – savarankiškai vartojamas sudaiktavardėjęs būdvardis *nevierninkas*, plg., *Nu ir nevierninkas! Ka nori netikėk, ką aš tau galiu padaryt, ka tu netiki šl*.

Be minėtų, taip pat pasitaiko veiksmažodines bei prieveiksmines funkcijas atliekančių frazeologinių junginių, sudarytų su testamentuose minimais vardais, kurie lietuvių vardyne neprigiję. Pavyzdžiui, su *Abraomo* vardu kone visada juokaujama išreiškiama sąvoka „mirti“ arba „laukti mirties“, „būti prie mirties“. Posakių variantuose šio asmenvardžio fonetinė forma labai įvairuoja, plg.:

Abraomas: Atrodo, kad jau gers pas Abraomą ant alaus Dbg. (plg. baltarusių *noexauc (naiūci) da Абрама на ниса*)¹⁰. *Ką bematysi, ka jau Abraomas nebe už kalnų, čia pat jau* Rd. *Jau pas Abraomą nuėjo avelių ganyt* Šd. *Jau aš eisiu pas Abraomą* Pun. *Jau buvau an Abraomą važiuojąs* Pnm; Ker, Vdšk. *Niekonepadarysi, reikės eiti pas Abraomą* Bd.

Abramas: Tas žmogelis jau pas Abramą nuvažiavo Čb.

Abrachamas: Greit in Abrachamą važiuosma Rš.

Abravomas: Visi kiti išvažiavo pas Abravomą, mes palikom dvi Krš.

Su tuo vardu yra ir kiek kitokia reikšmė vartojamas frazeologizmas, pvz., *Tylėk, ba nusiūsiu pas Abraomą* (nužudysiu) Pun.

Į tokius frazeologinius junginius, kuriais nusakoma perkūnija, griaudimas, įeina mitų pranašo *Alijošiaus* vardas, pvz.: *Alijošius važiuoja per dangų* Pun. *Aš, kai pradėjau ganyt, galvoju – Alijošius važiuoja pora arklių* Kp. *Griaudžia, Alijošius su ratais per akmenim važiuoja* Rš. *Kai tik pradeda griauti, tai sako – Alijošius važiuoja, su revorveliu ir šaudo velnius* Dbg.

Tokių frazeologinių junginių, sudarytų su mūsų vardyne nežinomais ir nevartojamais vardais, yra ir daugiau, pvz.:

Ainošius, Kaipošius: Taip ir vaikščioji žmogus nuo Ainošiaus prie Kaipošiaus (daug vaikštai, esi siuntinėjamas), *kol ką sutvarkai* Krtn. *Galponas eit nuo Ainošiaus pas Kaipošių* (visur kreiptis, ko prašyti), *vis tiek neloš* (neišloš) bylos Jrb. *Jipati nenor, kad jis eitų: nuo Ainošiaus pas Kaipošių skambin* (ieško būdų sulaikyti) Krk. *Ką aš ten gausiu, pasiuntinės nuo Ainošiaus pas Kaipošių* (nuo vieno prie kito), *ir sugrįšiu nieko nepešus* Jnš.

*Jėzus: Papulsi tu anam į nagus – išmanysi Jėzaus malonę*¹¹ (daug vargsi, būsi engiamas) Škn. *Dabar kas nekait* (gerai, lengva) *sermėgą paraukti, o kad seniau*

⁹ Plg. M. A. Леонидова, Место собственного имени в лексической и фразеологической системе языка (на материале русского и болгарского языков), „Годишник на софийския университет факултет по славянски филологии“, 1974, p. 92–93.

¹⁰ Ф. Янкоўскі, Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеологізмы, Мінск, 1962, p. 495. (Toliau: Ф. Янкоўскі, Беларускія прыказкі...).

¹¹ *Jėzaus malonė* yra kilusi iš bažnyčios aiškinimo, kad nelaimės ir vargai – tai dievo malonė; už nuodėmės bus atkentėta žemėje ir tuo būdu išvengta bausmės pomirtiniame gyvenime.

reikėjo liemenininkas (toks drabužis) siūti – išmanydavom Jėzaus malonę (partirdavom daug vargo) Brs; Žem.

Judošius: *Su Judošium vienu metų* (apie seną) Btg.

Religinės ištakos jaučiamos ir tokiuose frazeologiniuose junginiuose, kaip: *Atrodai kaip skudurų Jėzusas* (apie nuplyšusį, nuskurusį, menkai atrodantį) Ig. *Stovi kaip pupų Jėzus* PPr 416.

Kristus: *Kiek buvai metų, kai ženijais? Žinai, kad jau buvau Kristaus metų* (33 metų) Kair. *Jin jau suvisu Kristų po kojų pamynė* (su niekuo nesisikaito): *ein kaip gyvulys galvą iškėlus, daro ką tik noria* Jnš.

Religijos kolorito atspindžiai pastebimi frazeologizme, sudarytame su *Lozoriaus* vardu, pvz., *Kai nueini pas juos, tai Lozorių gieda*¹² (aimanuoja, skundžiasi, apsimeta vargšu), *o taip tai katras savo šviesa eina* Škn.

Atrodo, nors specialiai tam tikslui surinktos pilnesnės medžiagos ir neturima, jog dalis biblinės kilmės frazeologinių junginių lietuvių kalbos plote buvo vartojami gana plačiai. Tokie junginiai, kaip *eiti nuo Ainošiaus pas Kaipošių*, taip pat reiškiantys mirties (su *Abraomo* vardu) ir kitas sąvokas, veikiausiai buvo žinomi kone visoje Lietuvoje. Tokią prielaidą galima daryti dėl šių priežasčių: a) minėtiems frazeologiniams junginiams plisti palankias sąlygas sudarė kiekvienoje bažnyčioje pamaldų metu nuolat kartojamos tos pačios biblijos legendos, su tais pačiais personažų vardais ir jų gyvenimo fragmentais; b) nemaža tos rūšies frazeologinių junginių yra tarptautiniai, t. y. žinomi ir vartojami kitų tautų kalbose, pvz.: *Adomo rūbas* (plg. rusų *в костюме Адама*¹³, bulgarų *в адамов костюм*¹⁴; *neviernas* (*nevierninkas*) *Tamošius* (plg. latvių *neticīgais Toms*¹⁵, rusų *Фома неверный, неверующий*¹⁶, bulgarų *неверни Тома*¹⁷).

Tačiau šiuo metu, kai kurie minėtieji frazeologiniai junginiai dažniausiai vartojami tik vyresniosios kartos žmonių arba žinomi iš ankstesnių rašytinių šaltinių. Tai rodo, kad, pakitus žmonių požiūriui į religiją, susiklosčius naujoms socialinėms, ekonominėms, kultūrinėms gyvenimo sąlygoms, kai kurie frazeologiniai junginiai darosi nebeaktualūs ir pamažu užmirštami. Dalis jų, galimas daiktas, dar bus vartojami ir ateityje, tačiau daugeliui žmonių jų lyginimo įvaizdžiai bus jau nebesuprantami, o paties frazeologizmo kilmė išvis nebeaiški.

2. Kiti su tais pačiais ar panašiais (t. y. daugiausia krikščioniškais vardais) sudaryti frazeologiniai junginiai jau nebeturi tiesioginių ryšių su biblija. Dauguma jų yra kalendorinės¹⁸ kilmės ir vartojimo praktikoje sietini su bažnyčios nustatytomis

¹² Posakiui susiformuoti pamatą davė Luko evangelija, kurioje kalbama apie prie turtuolio vartų gulintį alkaną luošį *Lozorių*. Todėl senovėje visi elgetos, prašydami išmaldos, giedodavo giesmes, kuriose buvo minimas *Lozorius*.

¹³ А. И. Молотков, ФСРЯ 210.

¹⁴ А. Кошелов, М. Леонидова, БРФР 36.

¹⁵ Д. Д. Кабулиņa, N. Ozoliņa, A. Plēsuma, Latviešu – krievu frazeologiskā vārdnīca, p. 479.

¹⁶ А. И. Молотков, ФСРЯ 502.

¹⁷ А. Кошелев, М. Леонидова, БРФР 362.

¹⁸ Kalendoriniai ir paprotiniai frazeologiniai junginiai gana glaudžiai susiję, tačiau į vieną grupę jie neskirti dėl to, kad kalendoriniuose (išskyrus *Jono/Jurgio rasa*?) beveik negalima atsekti papročio, davusio dingstį atsirasti frazeologizmui. Vieną kalendorinių frazeologinių junginių komponentą paprastai sudaro kalendorinė data, nusakoma kurio nors krikščionių šventojo ar šventės vardu, o kitą – su ta data siejami įvairūs gamtos, žmogaus ar visuomenės gyvenimo reiškiniai (liaudies meteorologinių stebėjimų apibendrinimai, įvairių gyvulininkystės ir žemdirbystės darbų pradžia ar pabaiga, mugės turgai ir pan.).

bei įvairių šventųjų garbinimui skirtomis datomis – šventėmis, su tai šventei būdingais metų laiko požymiais. Dažno tokio frazeologinio junginio turinys paprastai atspindi atskirą buities realiją. Sakysime, *Jurgio* vardą turintys pasakymai daugiausia susiję su gyvulių maitinimu, šėrimu. Posakiai su Onos vardu nusako naujo derliaus, lūkesčių išsipildymą ir t. t. Dar kiti atlieka kalendorines funkcijas. Plg.:

Barbora: *Barbora naktį antraukia* (nuo gruodžio 22 d. naktis nebeilgėja) Grv.

Jonas: *Lyn kai per šventą Joną* (apie šiltą lietų) Šl. *Nu ir šilta kaip par šventą Joną, o juk rugsėjis* Škn. *Ne visada švento Jono* (ne visada sekasi; ne visada yra, ko norėtum) Plv; Švn. *Ne kasdien švento Jono* PPr 387. *Sušalė kai par šventą Joną ant ledo* (iron. pašiepiama, kai nėra šalta, o skundžiamasi, kad šalta) Jnš; Sk, Škn, Žg. *Šventas Jonas – pieno ponas* Rd.

Juozapas: *Juozapas melagis* (apie nepastovų orą kovo 19 d.): *meluoja žiemą, meluoja vasarą* Grv. *Juozapotas melagis* – viena diena tokia, kita tokia Grv.

Jurgis [Mykolas]: *Nieko, greitai Jurgis dievo daržinę atidarys, nebeilgai bevargsme* Sk. *Šventas Jurgis kartais su šieno vežimu parvažiuoja* (balandžio 23 d. būna didelė žolė ir galima ginti gyvulius) Rš. *Jurgis ant šiurmelio parjoja* (sakoma, kai Jurgio dieną sninga) flk. *Reik pirkti pusę aktaro, pasibūdavoti trobelę, kad nereiktų bijoti Jurgio ir Mykolo* (keltis iš vienos vietos į kitą) Skd. *Šiąmet Jurgis anksti dangų atrakino. Jaugi Jurgis prieš savo vardoves atrakino dangų* (sugriaudė perkūnija) – *ažugriaudė, gera bus vasara* Dv.

Pastarasis posakis galėtų būti atsiradęs dėl liaudies savaip atkurto biblinio pasakojimo, pagal kurį dangaus raktai buvo patikėti apaštalui Petruui. Plg. vienoje šnektelėje užrašytą frazeologizmą, kuriuo taip pat nusakomas pirmas pavasario griaustinis: *Jau atrakino dangų šventas Petras* Dbg. Tačiau yra pagrindo manyti, kad posakio *Jurgis dangų atrakino* atsiradimo priežastys gali būti visai kitos¹⁹. Be to, *Jurgio* ir *Petro* vardų kaitaliojimas yra pastebėtas ir botanikos sričiai priklausančiuose termininiuose frazeologizmuose. Pavyzdžiui, pavasarinė raktažolė (*Primula veris*), kitaip vadinama – *Petro raktais* arba *švento Petro raktai* (*rakteliai*), tarmėse dar turi pavadinimą *švento Jurgio raktai* (*(rakteliai)*, plg.: *Mūsų sodne Petro raktai žydi* Vkš. *Miške ka pridygę švento Petro raktelių* – pilnos pakelės Škn. *Mūsų vyšnyne vėl priviso švento Jurgio raktelių* Šll; Lkv²⁰).

Dar palygink su kitais asmenvardžiais sudarytus frazeologinius junginius, pvz.:

Kazimieras: *Kartais ir Kazimieras veršį pagirdo, yra buvę tokių metų* Šl. *Mano mamaitė sakydavo: Kazimiero kreiva vėžė* (nuo kovo 4 d. blogėja rogių kelias) Sk.

¹⁹ Būtent: Švenčionių, Dieveniškų apylinkėse esama dainų, kur Jurgis suprantamas kaip *vasaros* arba *žemės* raktų saugotojas. Dainose prašoma, kad atrakintų Jurgis dangų, pajudintų debesėlį, pradėtų lyti lietus, sužaliuotų žolelę, prištų jauteliai („tepaima Jurgis raktus, teatrakina žemę, teatleidžia žolelę šilkinę, rasele meduotą: žolelė bus arkleliams, rasele jauteliams“, – V. Miševičienė, Lietuvių liaudies dainų katalogas, Vilnius, 1972, p. 221).

²⁰ Apie kitus tos rūšies (su asmenvardžiais) termininius frazeologizmus žr. str. J. Lipskienė. Terminologiniai frazeologizmai su asmenvardžiais, LKK XVI, 248–253.

Liucė, *Andrius*: *Liucė Andrių apmyžo* (sakoma, kai Andriejaus dieną – lapkričio 30-tą šala, o Liucijos – gruodžio 13-tą – lyja (flk).

Mataušas: *Ant švento Mataušo, kišk į rūrą kepalušą* (jau šalta) Kair.

Mykolas: *Pradings Jonas, kaip žydas par Mykolą* (šis frazeologizmas savo kilme veikiausiai sietinas su tradicine žydų diena, skirta „apsivalymui nuo nuodėmių“) Dov.

Ona: *Gera kaip šventa Ona, atvažiavo su šviežiu ragaišiu* Trg. *Šventa Ona – duonos ponis* (nuo liepos 26 d. pradedama piauti rugius) Pln. *Nieko nepadarysi, pakentėk, šventa Ona pavakarę išsinešė* (po liepos 26 d. pavakariai nebevalgomi) Kair.

Vieno kito tos rūšies frazeologinio junginio šaknys gali siekti giliau, negu krikščionybė, t. y. jie sietini su archaiškais senoviniais papročiais, pvz.: *Jurgio rasa* (pirmoji pavasario rasa); *Jono rasa* (Joninių ryto rasa) (plg.: *Reikia jau karves varyti an Jurgio rasos. Per Joną gyvulių iš ryto negalima gyti, kad an rasos neišeit Jono, ba, jeigu ant rasos Jono išeis – pieną nutrauks, tada jau be pieno Grv.*). Nors pastarieji posakiai ir susiję su bažnytinėmis kalendorinėmis datomis, tačiau kokių nors krikščionybės bruožų bei įvaizdžių juose sunku įžiūrėti. Greičiausiai jiems pradžia bus davusios dar pagonybės laikų šventės, vėlesniais laikais sutapatintos su krikščioniškų vardų bažnytinėmis datomis (plg. mūsų dienomis švenčiamą *Rasos šventę* – Jonines). Tokie frazeologiniai junginiai dabartiniu metu lietuvių kalbos plote nėra plačiai žinomi.

Su kalendorine Agotos diena yra susijęs ir pastovus žodžių junginys *Agotos duona* „bažnyčioje ritualinių apeigų metu pašventintas gabalėlis duonos, kuris, esą, gali padėti apsisaugoti nuo gaisro, bei išvengti kitokių pavojų“.

Prie kalendorinės kilmės frazeologinių junginių iš dalies pritampa ir tokie pastovūs junginiai, kurie atskirose lietuvių kalbos ploto vietose siejasi su bažnyčios nustatytomis krikščioniškų vardų datomis. Jie anksčiau buvo vartojami vykusioms mugėms, prekymečiams įvardinti. Tokių pastovių junginių pirmuoju komponentu visada yra asmenvardis, o antrąjį komponentą sudaro tarmei įprastinesnis, išsaugojęs savo nominatyvinę reikšmę, dažniausiai slaviškos kilmės žodis, pvz., *jomarkas*, *kermošius*. Į tokius junginius įėjo: *Andriejaus*, *Antano*, *Baltramiejaus*, *Barboros*, *Izidoriaus*, *Jeronimo*, *Jokimo*, *Jokūbo*, *Jono*, *Juliaus*, *Juozapo*, *Jurgio*, *Justino*, *Kazimiero*, *Kotrynos*, *Lauryno*, *Leono*, *Marijos*, *Martyno*, *Mateušo*, *Mykolo*, *Mikalojaus*, *Morkaus*, *Motiejaus*, *Onos*, *Petro*, *Pilypo*, *Povilo*, *Pranciškaus*, *Roko*, *Simono-Judo*, *Stanislovo*, *Vladislovo*, *Uršulės* vardai, plg. *Andriejaus jomarkas* (lapkričio 30 d.) Akm, Klt, Nv, Plt; *Jokūbo kermošius* (gruodžio 25 d.) Pun, Šk; *Simono-Judo jomarkas* (turgus kalendorinę Simono-Judo dieną – spalio 28 d., ar po jos), plg. *Ot, vienais metais, atsimentu, koks buvo didelis Simono-Judo jomarkas – ko ten nebuvo!* Jnš. Panašių pastovių žodžių junginių pasitaiko ir kitose kalbose, plg. latvių: *Mikēļa tirgus* (turgus kalendorinę Mykolo dieną – rugsėjo 30-tą): *Visa māja izbrāuca tukša uz Mikēļa tirgu, Mikēļa tirgu viē visi gaīdija*²¹.

Kai kurie tos grupės frazeologiniai junginiai šiandien jau nebeaktualūs ir neburti ankstyvesnio populiarumo, todėl jų vartojimo sfera ir lietuvių tarmėse yra smarkiai susiaurėjusi.

²¹ E. Kagaine, Terminologiskie un dialektālie terminologiskie vārdi savienojumī Ērģemes izloksnē, – Vārda semantika, Rīgā, 1971, p. 82.

3. Atskirą grupelę sudaro tie negausūs pasakymai, kurie susiję su papročiu sveikinti varduvininką. Tai paprotinės kilmės posakiai, turintys artimus ryšius su kalendorinėmis vardu datomis, pvz.: *Šiandien Antanų rišimas, mergos pinkit vainikus Vb*; *Eisim šį vakarą Joną kelt Škn*; *Jnš, Sk*; *Jonių riša, vadinasi kabina vainikus ant pečių arba sujuosia vainiku M. Katk. Reikės eit šiandien Petrą pakelt Škn*; *Gal ir mudu eikim Petro rišti, kaip manai? Btg*; *Vb*.

Beje, tokių frazeologinių junginių asmenvardiniu komponentu dabar, ypač: tarmėse, palaipsniui tampa kone visi vardai, t. y. progai pasitaikius „rišama“, „kelliama“, „krikštijama“ ir Vytautas, ir Artūras, ir Laima, ir kt., plg.: *Moterys kalbėjo, kad jų visa brigada eis Vytauto krikštyt Sk*; *Mačiau, kaip visa jų šeimyna nuo didelio lig mažo nutraukė Ričardo rišti Rs*; *Tai kaip, ar eisime šį vakar Dalį kelt? Jnš*.

Šiuo metu tarmėse tokie pasakymai dar tebevartojami, nors papročio etnografinės apeigos beveik baigia nykti.

Prie tos grupės, atrodo, taip pat priskirtinas posakis, sudarytas su *Andriejaus* vardu, pvz., *Kaip kada ir dabar mergos Andriejų apisėdo Kanapėm Grv*. Posakis siejamas su kalendorine to vardo diena (lapkričio 30-ta), kada, pagal gyvavusių paprotį, mergaitės buria, norėdamos susapnuoti būsimąjį. Būrimo metu buriančiosios tris kartus apsisėja aguonų apie save, apie šulinį ir sako: *Šventas Andriejau, susapnuok man, su kuo priseis vieką gyvent Grv*.

Paprotinės kilmės turbūt yra ir toks junginys, kurio sandaroje esantis vardas: virtęs lyg ir bendrinis žodžiu, tačiau, vis dėlto, turinčiu aiškų ryšį su tikruoju asmenvardžiu — *Katrė, Kotryna*, pvz., *užgavėnių Katrė (Kotrė)* (Sakoma apie netvarkin-gai apsirengusį), plg.: *Eik tu, užgavėnių Katrė! Tl*. *Apsireng visokiais kokiais prastais drabužiais, atein, sako — užgavėnių Kotrė Rs*. Šis frazeologinis junginys tikriausiai atsiradęs iš kadaise gana populiarus papročio. *Katrės* vardu žemaitijoje yra vadinama moters pavidalo iškamša, įtaisyta ant rogių pavažos ir vežimo rato ir vežiojama užgavėnių dieną, plg. *Va, jau užgavėnių Kotrę veža, ar matai?! Tl*. Su tuo pačiu etnografiniu papročiu siejasi ir kitas vardas *Morė*, plg. *Vakarop šunims didžiai loti pradėjus, pamatėm būrį jaunimo bevežant Morę M. Valanč*. Šis vardas taip pat sudarė sąlygas atsirasti vienam kitam frazeologiniui junginiui, plg.: *Blaskos kaip užgavėnių Morė* (apie nerimstantį, besiblaškantį) *J*; *Morės jomarkas* (užgavėnių mugė) *šimet menkiaus teatlankomas LC 1889, 28*. Sunku spręsti, ar *Morės* vardas sietinas su tikriniu vardu *Marė*, nors o vietoje *a* galėjo atsirasti pagal *Kotrė < Katrė* analogiją. Palygink dar lyginamąjį frazeologizmą: *Sėdi kaip morynė pabučiuota Brs*. *Morynė* greičiausiai kitas vardas arba *Morė*: *Morynė* gali būti atsiradęs pagal *Kotrė*: *Kotryna* pavyzdį. (Palygink dar lenkų *Maryna*, rusų *Марина*). Tų frazeologizmų, sudarytų su *Katrės* ir *Morės* vardais arealai turbūt ribosis tik žemaičių tarmėmis, priklausomai nuo ten gyvavusio papročio.

L. Jucevičius savo raštuose mini dar vieną paprotinės kilmės frazeologinį junginį — *senoji Kuniškė*. Taip buvo vadinama „pelenės trečiadienį“ padaryta kaliausė. Su spragilu rankoje ir eglėšakių vainiku ji būdavo vežiojama nuo namų prie namų. Autorius mano, jog toji apeiga galėjusi ateiti iš gilios senovės ir turėjusi kokią nors mitinę reikšmę. Junginys *senoji Kuniškė* taikomas mėgstantiems kieminėti²².

4. Dar kiti frazeologiniai junginiai, taip pat sudaryti su krikščioniškais varda, pagal savo vaizdų prigimtį yra vietinės kilmės — susiformavę lietuviškoje dirvoje.

²² L. A. Jucevičius, Raštai, Vilnius, 1959, p. 536–7.

Lietuvių kalboje jie yra atsiradę dėl vienokių ar kitokių konkrečių aplinkybių. Dauguma tokio tipo išsireiškimų paprastai susiję su realiu asmeniu, t. y. pagrindą jiems atsirasti yra davęs žmogus, kurio būdo savybės, veiksmai bei poelgiai disonuoja su aplinka. Tokiuose junginiuose visų labiausiai atspindi kritiškas žmonių požiūris į netinkamą ar neįprastą elgesį, neigiamus charakterio bruožus ir pan. Tos rūšies ypač apstu lyginamųjų frazeologizmų. Plg.:

Adomas: *Ką čia niurkai kaip Adomas voverę* (sakoma, kai kas ką negrabiai dirba) KzR; Smn.

Barbė: *Iškaito kaip Barbė nuo mutinio Ldvn. Aš ar ciekavijos, kaip Barbė ciekauoji* (labai domiuosi, teiraujuosi) Pp. *Parsprogo lygu Barbės varna kepama* Šts. *Jau ir tu pradedi šnekas nešiot kaip Barborytė* Krs.

Darata: *Linguoja kaip Darata po kryžium* Škn.

Jėzus (Kristus): *Jis nei po Jėzum, nei po Kristum* (apie abejingą) Pn. *Viena akis į Jėzų, kita į panelę* (apie žvairą) Ml.

Jurgis: *Ką čia gneičioji kaip Jurgis šūdą* (apie lėtai, nenorom valganti) Škn.

Katrė, Kotryna: *Giriasi kaip Katrė česnaku* (apie tuščiai besigirianti) Rtn. *Giriasi kaip Katrė gudo vyžais* Nė. *Giriasi kaip Kotryna trečiu vaiku* Ašm.

Kazys: *Sugriuvai kai Kazio tvora* (apie apsileidusį, netvarkingą). *Rasivažiavai tai kai Kazio ratai* (niekus nušnekėjai). Abudu frazeologizmai kilę iš Peleos apylinkių. (Sakoma, kad ten gyvenęs apsileidęs, netvarkingas Kazys N.)

Kristė, Kristina: *Tai užsigeidė kaip Kristė siausti* Vlkv. *Apsigavo kaip Kristina su septintu kūdikiu* Krėv P.

Magdė: *Kur taip smulkiai mini kaip Magdutė* (smulkiais žingsneliais eini) Krs. (Sakoma, jog anksčiau atrankos dėlei prie lyginamosios dalies buvo pridėta ir tos moters pavardė: kartais taip daroma ir dabar), pvz., *Ko taip mini kaip Ramanaucko Magdutė, ar eit nebemoki?* Krs.

Marytė: *Eina kaip Marytė su pundeliais* Pkn. *Ištižęs kaip Marytės sūris* (apie lepšį, ištižėlį) Tl.

Martynas: *Tyli kai Martynas su bitėmis* TŽ III 376. *Apsidirbo kaip Martynas su pavakare* (apie apsigavusį) Krt.

Matas: *Utarija kai Matas kamaroj* (apie negražiai kalbanti) Pls.

Ona: *Tokią pamatęs, savo Oną mesk į šalį* (sakoma apie gražią moterį?) Šd.

Rapolas: *Susisukęs kaip Rapolo makas* (labai susisukęs) (*makas* – „odinis maišelis tabakui, pinigams“) Ggr.

Tadaušis, Magdutė: *Besiglamonėja kaip Tadaušis su Magdute* Lk.

Tamošius: *Aišku kaip Tamošiui per pamokslą* (visai neaišku) Btrm.

Zoska: *Eina kai Zoska* (labai gražiai, tiesiai eina) Rod. (Pasakojama, jog palei Rodūnią gyvenusi tokia moteris, pagarsėjusi dailumu ir gražia eiseną).

Be lyginamųjų frazeologizmų, kartais taip pat vartojami dvinariai frazeologiniai junginiai, turintys pastovų komponentų skaičių ir atliekantys vardažodines funkcijas, pvz.: *Uršės drobės* (apie labai plonas, gražias drobes); *Uršulė mainininkė* (sakoma, kai kam sekasi koks verslas). Abudu tuos pavyzdžius mini L. Jucevičius, nurodymams ir tų junginių atsiradimo priežastis²³.

²³ Esą kadaise Ukmergėje gyvenusi Uršulė, kuri ausdavusi tokias plonas ir gražias drobes, kad jos turėjusios paklausa net užsienyje. Uršulės verslas davęs jai didelį pelną ir ji Žemaitijoje nusipirkusi nemažą kaimą Uršiškį (plg. L. A. Jucevičius, min. veik., p. 528–9).

Tokie pastovūs junginiai daugiausia yra lokaliniai ir didelių paplitimo arealų neturi. Tačiau būna atvejų, kai vienoje vietoje atsiradęs frazeologizmas darosi gana populiarus ir paplinta palyginti nemažame plote. Tokiu pavyzdžiu galėtų būti frazeologizmas *Raseinių Magdė*, atrodo, gana plačiai žinomas žemaičių tarmėse²⁴. Šiam pastoviam junginiui plisti galbūt padėjo pirmasis komponentas — *Raseiniai*, atliekantis pažyminio funkcijas ir tuo būdu išskiriantis *Raseinių Magdę* iš kitų „neutralių“ *Magdžių*. Palygink su šiuo frazeologizmu užrašytus sakinius: *Graži kaip Raseinių Magdė*²⁵ Šl; *Ištižęs kaip Raseinių Magdė* Krž; *Gudrus kaip Raseinių Magdė*, *žąsį už vištą pardavusi* (iron. apie negudrų) Bb; *Tas jos vyras tikra Raseinių Magdė* (apie išsipuošusį) Šl. (*Beje*, piečiausiose vakarų aukštaičių šnektose vartojamas tos pačios struktūros frazeologizmas *Virbalio Magdžius* (Seinai, Lenkijos LR), esą kilęs nuo kažkada Virbalyje gyvenusio keistulio. Plg. dar kitą frazeologinį junginį, taip pat žinomą pietinių vakarų aukštaičių šnektose ir vartojamą atsikertant, priešinantis, pvz., *Pabučiuok Virbalio Magdei į šikną* Plv. Sakoma, būk toji Magdė buvusi labai aukšta. Abu pastarieji frazeologiniai junginiai, atrodo, nėra plačiai paplitę tarmėse).

Iš *Raseinių Magdės* pavyzdžių matyti, jog tas posakis, plisdamas lietuvių tarmėse, buvo pritaikytas įvairioms žmonių charakterio bei išorės savybėms nusakyti. Taigi iš vieno konkretaus posakio ilgainiui išriedėjo naujos vartojimo reikšmės, ir jis pasidarė daugiareikšmis.

Galima dar pridurti, jog įvairiose, ypač Rytų Lietuvos vietose, su vardu *Magdė* pasitaiko pasakymų, kurie neturi pažymimojo komponento — *Raseinių*, plg. *O ką ten veiksi Kupišky, gal Magdžią pabučiavęs (nieko nepešęs) ir eisi namo* Kp; *Nueisi ir eik namo Magdę pabučiavęs* (sakoma, kai nuėjus į svečius, nieko nerandama namuose) Antz; *Anei kada pasikalbėt, ir važiuok namo kaip Magdžią pabučiavęs* Alz; *Eina kaip Magdę pabučiavęs* (nusiminęs nepatenkintas) Alz. Tie visi pasakymai taip pat vartojami ne viena, bet keliomis reikšmėmis, kurios aiškiai skiriasi nuo *Raseinių Magdės* vartojimo reikšmių. Jei junginiai, į kuriuos įeina komponentas *Raseiniai*, dažniausiai apibendrintai nusako žmogaus vieną ar kitą charakterio savybę, tai junginiai be *Raseinių* beveik visur konstatuoja tik veikėjo vidinę būseną bei keblią situaciją. Ar šie frazeologizmai ir jų variantai tarpusavyje siejasi, ar jų kilmės šaltinis yra skirtingas, ne visiškai aišku. *Beje*, čia gal prisimintina ir Maironio to pat vardo poema, kuri tam tikra prasme galėjo skatinti jų plitimą, o gal net padėjo antram frazeologizmui atsirasti (jau pirmajame poemos posmelyje užsimenama apie *Raseinių Magdės* stovylą, spoksojusią „ties Raseiniais prie dulkančio kelio, kurs ateina nuo Kražių miestelio“).

²⁴ L. A. Jucevičius šio junginio kilmę sieja su Augusto III laikais iš Varšuvos į Raseinius atsikėlusia pirmąja modiste prancūze Magdalena, kuri savo apsirengimu „užjudinusi galvas visoms žemaitėms“. Iš pradžių jos nepalankiai žiūrėjusios į svetimšalės aprangą, bet ilgainiui ėmusios ir pačios ją pamėgdžioti: puoštis, visu kuo ją sekti. Tokia metamorfozė žmonėms buvusi neįprasta, todėl pagal prancūzišką madą besirengianti moteris imta vadinti *pasirėdžiusi kaip Raseinių Magdė*, o vėliau *Raseinių Magde* pradėta vadinti laisvų papročių moteris. (L. A. Jucevičius, min. veik., p. 511). To paties veikalo komentaruose (p. 252) nurodoma, kad naujaisiais laikais Raseinių apylinkėse ir toliau (apie Šilalę) tuo vardu vadinama užgavėnių pamėklė — iškamša, kaip ir *užgavėnių Kotrė (Morė)*, t. y. netvarkingai apsirengusi moteris.

²⁵ To pavyzdžio reikšmė nėra aiški — junginys gali turėti ir ironizuojančią prasmę, t. y. „negrąžus“.

Kita vertus, Rytų Lietuvoje vartojami frazeologiniai junginiai be *Raseinių* galėjo ir savaimingai susiformuoti be jokių šalutinių, knyginių įtakų — dėl su pačiu vardu susijusių įvaizdžių, sukeliančių nepalankias asociacijas. *Magde* neretai pavadinama sutižęs, kvailas, žioplas žmogus, pvz.: *Eik tu, Magde! Ką čia plepi niekus!* Jnš; *Nu tu tikra Magdė! Juk aš sakiau, ka perukšlė po kubilu pavožta, kur dūlini Sk.*²⁶ Dar palygink su *Magdės* vardu žinomus kitus frazeologizmus, greičiausiai nieko bendro neturinčius nei su *Raseinių Magde*, nei su Rytų Lietuvoje paplitusia „*Magde*“, pvz.: *Tai ko tu čia sėdi, kai Magdė ropėse Škn; Nieko per dienų dienas nedirb, tik sėdž kaip Magdė, ir gana Škn.*

Be to, *Raseinių Magdės* vartojimo atvejai akivaizdžiai įrodo, kad į frazeologinius junginius įeinantys asmenvardžiai, priklausomai nuo atliekamų funkcijų, leksiniu požiūriu pakinta, praranda savo nominatyvinę reikšmę, įgydami daugiareikšmių bendrinių žodžių teises, (pvz., *Raseinių Magdė* gali reikšti „puošėivą“, „ištižusį“, „kvailą“ žmogų ir kt.), išsaugodami tiksliai savo išorinę formą. Ypač tai atsitinka tada, kai asmenvardis sakinio kontekste įgyja perkeltinę reikšmę²⁷.

Su asmenvardžiais sudaryti minėtieji frazeologiniai junginiai, plisdami tarmėse, dažniausiai yra vartojami apibendrintai, nepriklausomai nuo to, ar junginyje yra vyriškas, ar moteriškas vardas. Kaip matėme iš pavyzdžių, *Raseinių Magde* gali būti vadinama ne tik moteris, bet ir vyras. Panašų apibendrinimą pastebime ir Maironio poemoje: *Raseinių Magde* čia vadinamos ir lietuvės, užsimaniosios bajoriškai rėdytis, ir jaunuolis, susiviliojęs svetimomis madomis, besibastantis po svetimą miestą²⁸.

Panašiai, t. y. apibendrintai moterims ir vyrams charakterizuoti, vartojamas ir kitas, tiesa, tik iš vienos vietos užrašytas frazeologinis junginys, būtent, *kiemo Marusė*²⁹ (< *Marė*) „kas mėgsta pakiemiais vaikščioti“: *Ta boba tikra kiemo Marusė, ein ir ein taukšdama Škn; Tas jau toks kiemo Marusė, ką ten jo sužiūrėsi Škn.*

Kur kas plačiau vartojamas panašios sandaros frazeologizmas su vyrišku vardu *Jurgis*, pvz., *kaimo Jurgis* „tamsuolis, ištižėlis, žioplys, lepšis“: *Ką ten! Gavo tokį kaimo Jurgį, daba galės giedot „Kursai kentėjo“* (labai vargti, kamuotis) Sk; *Tu neklausyk to kaimo Jurgio, ar jis ką išmano apie salyklą Šl; Kri, Kv, Lnk, Mšk, Škn.* Sunku tik pasakyti, kur to frazeologizmo „gimtinė“. Jeigu jis nėra knyginės kilmės, tai turėjo susiformuoti kurioje nors tarmių, kur nuo seno turimas žodis *kaimas*, t. y. bene Užnemunėje. Vis dėlto sunku patikėti, kad kaimietis pats save taip žemintų, tad greičiausiai posakis atsiradęs visai kitoje socialinėje aplinkoje ir su liaudimi nieko bendro neturi. Tik neaišku, kaip jis paplito beveik visose lietuvių tarmėse. Juo labiau, kad pats frazeologizmas, atrodo, nėra pernelyg senas: taip galima manyti todėl, kad jis visai neužfiksuotas Lietuvių kalbos žodyno kartotekoje.

Tas frazeologizmas, kaip ir *Raseinių Magdė*, taip pat gali būti taikomas ir moterims, pvz., *Ji moka nupasakot, aš tik tokia kaimo Jurgis Rd; Jnš, Jnšk, Kair, Sk, Škn.* Lietuvių tarmėse kartais ta pačia reikšme asmenvardis *Jurgis*, panašiai kaip ir *Magdė*, gali būti vartojamas ir be pažyminio funkcijas atliekančio apeliatyvo *kai-*

²⁶ Plg. dar vokiečių kalbos bendrinį žodį *die Magd* „tarnaitė“.

²⁷ Т. Н. Кондратьева. Переход собственных имен в нарицательные во фразеологизмах, пословицах и поговорках русского народа XIX — начала XX вв., — Памяти В. А. Богородского (к столетию со дня рождения), Казань, 1961, p. 124.

²⁸ Plg. V. Zaborskaitė, Maironis, 1968, p. 368—9.

²⁹ LKŽ V 750 yra užfiksuotas tos reikšmės frazeologizmas *kiemo Marusė*.

mas, pvz., *Į toki Jurgį aš nė kreiva akia nežiūriu* Sk. Tai rodo, jog frazeologizmo reikšmė yra sukoncentruota ant antrojo komponento – asmenvardžio *Jurgis*. Tiesa, pasitaiko ir tokių atvejų, kur asmenvardis *Jurgis* niekinamai vartojamas reikšme „bernas“³⁰. Dar palyginkime sakinį iš rašytojo P. Cvirkos apsakymo „Kaip baudžiauninkas Stefas poną Fricą gydė“, pvz., *Fricas visus baudžiauninkus vadino Jurgiais, o jų žmonas – Magdėmis, o jų jaučius, arklius – katėmis ar žiurkėmis*³¹.

Su *Jurgio* vardu dar turime užrašytą, greičiausiai taip pat apibendrintai vyrams ir moterims taikomą frazeologizmą *krosnių Jurgis* (kas mėgsta prie pečiaus šildytis), plg. *Tu esi tikras krosnių Jurgis, leisk ir mane pasišildyt* Kin. Abudu pastarieji frazeologizmai *kaimo Jurgis* ir *krosnių Jurgis* – nuo *Raseinių Magdės* ir *kiemo Marusės* skiriasi tuo, jog čia ne moteriškas, o vyriškas vardas, atrodo, yra apibendrintas ir vyru, ir moteriai. Be to, ir *kiemo Marusė*, ir abu pastarieji – *kaimo Jurgis* ir *krosnių Jurgis* – atrodo, nėra daugiareikšmiai ir kiekvienas jų vartojamas viena reikšme.

Taigi, iš pateiktųjų pavyzdžių matyti, jog kai kurie asmenvardžiai, būdami viena sudedamąja frazeologizmo dalimi, neretai iš moteriškosios ar vyriškosios giminės tarytum „pereina“ į bendrąją giminę.

Dar paminėtinas, ne labai dažnas frazeologizmas, vartojamas nerimtam, pliuškiui, niekatauškiui žmogui charakterizuoti, pvz.: *Ir tu esi nemažesnis makalo Pranis* Brs; *Makalo Pranis tikras tas jos vaikas* Lk; *Eik tu, makalo Prane, eini niekus taukšdama* Škn. Iš kitų panašios sandaros (pagal modelį – bendrinis ar tikrinis daiktavardis + asmenvardis) frazeologizmų pastarasis išsiskiria tuo, jog jame vardas gali būti derinamas, t. y. pareina nuo apibūdinamojo asmens lyties: jei kalbama apie vyrą, sakoma *Pranis*, jei apie moterį – *Pranė*. Šiuo atveju asmenvardis neturi jokios semantinės reikšmės, tėra tik giminę žymintis struktūrinis elementas, o visas frazeologizuojamasis svoris atitenka pirmajam junginio komponentui, pažyminio funkcijas atliekančiam daiktavardžiui – *makalas* (plg. bendrinio žodžio *makalas* reikšmę „nerimtas, niekatauškis, pliuškis žmogus“ – ir frazeologizmo reikšmę). Dar palygink su tuo pačiu daiktavardžiu sudarytą frazeologizmą *makalo Magdė* (Kair), kurio frazeologizuojamoji reikšmė yra išsidėsčiusi per abu dėmenis, nes pati *Magdė*, kaip jau buvo kalbėta, irgi nėra neutralus vardas.

B. F. Zacharovas, kalbėdamas apie vieno kaimo frazeologizmus, kurių vienu komponentu yra asmenvardis, tvirtina, jog vardai frazeologizme esą vartojami griežtai fiksuotos formos, t. y. vietoje *полторы Тамьяны*, negalima esą sakyti *полторы Тани* ar *полторы Танички* ir pan., nes tai suardytų patį frazeologizmą³².

Dabar turima, nors ir nepilna, lietuviškoji medžiaga minėtajai minčiai tarytum neprieštarauja: tokių pavyzdžių, kur būtų užrašyta *kaimo Jurgelis*, *Raseinių Magdelė* ar *Magdalena* ir pan. neužrašyta. Tačiau lyginamuosiuose frazeologizmuose panašūs nukrypimai, atrodo, galimi. Pavyzdžiui, vidurio aukštaičių palatvės vienoje šnektoje yra žinomas frazeologizmas, kurį sudarantis asmenvardis kartais varijuoją, pvz.: *Ko pati vis nepatenkinta, kaip Marcijana*³³; *Tu vis steni ir steni*,

³⁰ Žr. LKŽ IV 433.

³¹ P. Cvirka, Raštai, V, Vilnius, 1949, p. 91.

³² Б. Ф. Захаров, Личные имена и прозвища в составе диалектных фразеологизмов, — Ономастика поволжья, 2, Горький, 1971, p. 96.

³³ Apie šio frazeologizmo paplitimą žr. tame leidinyje spausdinamą to paties autoriaus str. „Būdingesnieji frazeologinių junginių geografijos bruožai“.

kaip ta Marcė, eik darbą dirbt Sk. Toks asmenvardžio formos įvairavimas gal priklauso nuo paties informatoriaus būdo, nuo kalbamojo momento ir pan., o gal ir nuo to, jog tarmėje vardo variantai *Marcijana* ir *Marcė* yra tiek įprasti, kad kalbančiajam jie darosi lyg ir vienodi³⁴. Panašių asmenvardžio varijavimo atvejų yra užfiksuota ir kitose kalbose, pavyzdžiui, bulgarų kalboje apibūdinti moterį, lengvai nusileidžiančią vyrų įnoriams, yra vartojamas frazeologizmas *мека Гана* arba jo variantas *мека Ганка*³⁵.

Tarp vietinės kilmės frazeologizmų pasitaiko ir tokių, kurie sukonstruoti iš dviejų tikrinių vardų pirmųjų skiemenų ir pilno trečiojo vardo, pvz., *Vik! Mik! Petrusia!* (taip pasijuokijama iš mikčiojančio, kalboje užsikertančio žmogaus) Grv. Pradžią tam posakiui susiformuoti esą davusi viena šeima, kurioje buvę trys seserys. Iš pradžių kaimynai pasišaipydavę iš tos šeimos dėl to, kad taip buvo šaukiamos mergaitės (mat, jų vardai buvo *Vikta*, *Michalina* ir *Petrusia*), o ilgainiui tas juokavimas buvo pritaikytas konkrečiu atveju ir toji frazė tapo frazeologizmu.

Juokavimo pamatu kartais sudaromi ir kiti frazeologiniai junginiai. Pavyzdžiui, Gervėčių apylinkėse, paklausus „*kaip pavardė?*“, atsakoma: „*Iš Miknabalio Katerina*“. (Miknabalis yra prie Girių km.)

Abiejų pastarųjų frazeologinių junginių arealai veikiausiai ribojasi tik Gervėčių apylinkėmis.

Kartais pasitaiko posakių, kurių sudėtyje yra išgalvotas vardas, padarytas iš bendrinio žodžio, pvz., *Jau tau, vaikine, mikis pradoitką siūlo* (nori miego) Jrb. (plg. *mikis* ← *migti*, *miegoti*, *miegas*).

Be jau minėtų, vietinės kilmės grupei, atrodo, priskirtini ir tokie frazeologiniai junginiai, kurių daryboje esama tam tikro dirbtinumo pėdsakų, t. y. tikrinis vardas juose įjungiamas greičiausiai tik dėl rimo, sąskambio sumetimais, pvz.: *Barbė devyndarbė*; *Barbė tridarbė*. Abu jie vartojami daug darbų vienu metu dirbančiam charakterizuoti, plg. *Aš kaip ta Barbė devyndarbė lekiu ir lekiu* Šln; *Tavo vyras tai jau tikras Barbė tridarbė: čia bast, čia bast, o iš to jo darbo nieko doro* Sk. Šie variantai paplitę kone visose lietuvių kalbos tarmėse, tik atskiri jų arealai dar nėra išaiškinti.

Tokios darybos, tik skirtingos struktūros frazeologinių junginių yra ir daugiau. Kai kurie jų nuo kitų tos rūšies junginių skiriasi komponavimu. Neretai lyginamuose frazeologizmuose ritmiškumas pasiekiamas ne lygiu skiemenų skaičiumi (kas dažnai būdinga poezijoje), bet ritmiškai derinant prie būtiniosios aplinkos lyginamąją dalį, pvz.:

Barbė, Mikas: *Tiko kaip Barbė prie Miko* Vlkv.

Elzė, Mikas: *Pritiko kaip Elzė prie Miko* Šv.

³⁴ Nors apskritai šnekamojoje kalboje pilnąją vardo formą (*Barbora*, *Marcijana*, *Jonas*, *Petras*), be oficialumo, išreiškiamas ir pagarbumas, o tam tikrais atvejais – pabrėžtina ironija, panieka. Sutrumpintos, pakeistu kamieniu arba su įvairiomis priesagomis padarytos formos yra familiarsnės: su deminutyvinėmis priesagomis padarytos turi maloninę reikšmę, o sutrumpintos ar pakeistu kamieniu (*Barbė*, *Marcė*, *Jonis*) – be familiarumo dar gali reikšti ir menkinimą. Tarmėse menkinimo atspalvis gali būti suteikiamas ir grynai fonetinėmis priemonėmis. Pvz., apie Kairius, L. Poškūnaitės pateiktomis žiniomis, sutrumpintos vardų formos *Kātrė*, *Kāzė* esančios neutralios, o *Kātrė*, *Kāza*, turinčios aiškų niekinamąjį atspalvį.

³⁵ Dar plg. М. А. Леонидова, К вопросу о сочетаемости собственного имени в фразеологических единицах (в болгарском и русском языках), — Проблемы лексикологии, Минск, 1973, p. 66; (Toliau: М. А. Леонидова, К вопросу о сочетаемости...).

Tamošius: *Ar didelis buvo kermošius?* – *Tik dvi bobos ir Tamošius* (juokaujant čia atsakoma į klausimą) Grv.

Kartais, siekiant ritmiško skambumo, frazeologinis junginys dalomas į du narius, pvz.:

Jonas: *Vyras buvo biednas, ale gražus, ažtai aš jį ir pasdabojau: choc po tvora* (tarm. tvorū), *ale su Jonu* Grv.

Juzas: *Nėra Juzo be guzo* (visi žmonės turi ydų) Vlk.

Kunigunda: *Pigi rokunda su Kunigunda* (apie lengvai padaromą dalyką) – *aš greitai ir gerai padarysiu, pamatysi* Lnkv.

Mikas: *Kas liko, tai Miko Šk. Visi gavot savo dalį, o kas liko, tai Miko An; Plv.*

Mikas, Simukas: *Kas liko, tai Miko, kas išsmuko, tai Simuko* Kps.

Tur būt, šių posakių atsiradimas maža ką turi bendra su kažkada gyvenusiais realiais asmenimis, turėjusiais *Barboros, Miko, Tamošiaus* ir kt. vardus.

Retkarčiais tarp vietinių frazeologizmų pasitaiko ir tokių, kuriems atsirasti pamatą yra davę kitos tautybės asmenys, išsiskyrę iš aplinkos neigiamomis savybėmis, pvz., *Ko tu tokis rizikaunas, ar nebūsi Bėna* Grv. (Posakis kildinamas nuo tose apylinkėse gyvenusio žydo, kuris pasižymėjęs išdidžiu pagyrūniškumu). Arba: *Nusidirbęs* (nusivėlęs, nusitepęs, nusimurzinęs) *kai silkių Ickus* (apie murziną, nešvariais drabužiais) Škn; *Eina kai silkių Ickus* Škn. Jokių biblinių įvaizdžių, atrodo, neturi su jau minėtu asmenvardžiu *Abraomas* užfiksuotas lyginamasis frazeologizmas, pvz., *Tvarka kaip pas Abraomą klyne* (iron. apie netvarką). Pamatą šiam lyginamajam frazeologizmui atsirasti greičiausiai davė šiaip jau koks apsileidęs žydų tautybės asmuo. Pastarieji posakiai didelio paplitimo arealo berods neturi.

5. Knyginės ir literatūrinės kilmės frazeologiniai junginiai, dažniausiai sudaryti su antikiniai (rečiau krikščioniškais) vardais, lietuvių tarmėse beveik nevartojami: jie daugiausia pasitaiko tik inteligentų kalboje, grožinėje ir mokslinėje literatūroje, publicistikoje. Pavyzdžiui: *Baltramiejaus naktis* „skerdynės“ (1572 m. Baltramiejaus naktį Prancūzijoje prasidėjusios skerdynės, kuriose buvo išžudyti hugenotai); *Achilo kulnas* „visų silpniausia kieno vieta“; *Damoklo kardas* „nuolat gresiantis kam pavojus“; *Gordijaus mazgas* „įvairių keblių aplinkybių susipynimas“; *patekti tarp Scilės ir Charibdės* „pasijausti keblioje, beviltiškoje, be išėjimo padėtyje“; *Prokrusto lova* „kam nors taikomas prievartinis matas“; Daugelis tos rūšies frazeologizmų yra kilę iš antikinių mitų bei legendų, o vėliau per įvairius rašytojų kūrinius paplito įvairiose pasaulio šalyse, neaplenkdami ir Lietuvos.

6. Lietuvių kalboje yra nemaža ir tokių posakių, kurių kilmę nustatyti ne taip lengva. Palygink šiuos, pagal vieną modelį sudarytus, menkumui ir prastumui reikšti vartojamus pasakymus, kuriuose yra asmenvardis Jonas: *Ėjėjas švento Jono* (prastas ėjėjas) Slnt; *Ekėtojas švento Jono* (prastas ekėtojas) Vvr; *Na ir badytojas švento Jono* (prastas badytojas) – *dviem diegiant* [burokus], *negali skylių pasibadyt* Grg; *Eik tu piovėjas švento Jono* (prastas piovėjas) Pln. Visų tų pavyzdžių pažymins *švento Jono*, pakeičiantis būdvardį *prastas, menkas*, yra pastovus, o kinta tik pažymimasis žodis – daiktavardis. Greičiausiai priklausymo kilmininkas *švento Jono* čia neturi jokių ryšių su bibliniais įvaizdžiais, tačiau, kodėl jis

tapo šių posakių dalimi, nėra aišku. Beje, tie pasakymai, atrodo, vartojami tik vienoje tarmėje, t. y. nedideliame plote.

Prie abejotinos kilmės frazeologinių junginių, atrodo, priskirtinas su tuo pačiu vardu sudarytas lyginamasis frazeologizmas, pvz., *Kūrenas kaip švento Jono ugnelė* Trg., taip pat frazeologizmas su *Vincento* vardu, pvz., *Susilenkia kaip Vincento velnias* (M. Valanč.). Nesant jokių komentarų, neaišku ar šie frazeologizmai sietini su religine – bibline tematika, ar su pasakų siužetų epizodais.

Ne visai aiškos kilmės laikytinas ir junginys (*kaip*) *molio (molių) Motiejus*, vartojamas tinginiui, išgriuvėliui, nevykėliui charakterizuoti, pvz., *Daug molio Motiejų* Brž. Palygink jo variantus: *Nepasiūsi – kaip molio Motiejukas* Šl; *Greitas kaip molio Motiejukas* (iron. apie negreitą) Rd.; *Greitas kaip molio Motiejus žalius grūdus malti* Srj; *Greitas kaip molių Motiejus į darbą* Brž. Dar plg.: *Paklusnus kaip molinis Petrukas* (flk). Tur būt, tų posakių variantu laikytinas ir *Greitas kaip Motiejus molį minkyti* (Šštk), nors pastarajame frazeologizme ir trūksta įprastinio pažyminio *molio*. Tie posakiai greičiausiai kildintini iš pasakos apie moteriškę, kuri, neturėdama vaikų, nusilipdžiusi žmogeliuką ir siuntinėjusi jį atnešti malkų, vandens ir kt., o kad molinukas nieko neatnešdavęs, tai moteriškė viską turėdavusi pasidaryti pati. Panašaus siužeto pasakų variantų yra žinoma ir daugiau. Jose taip pat „pasigaminama“ įvairių „vardų“ berniukų, pvz., iš *molio* – *Jokūbukas* Slk, iš medžio – *Antanukas*, *Ivonas* Lz, iš alksnio – *Jonukas* Kps. Šlv, iš rąsto – *Kuplionas* Rk, iš pakulų – *Berniukas*, iš geležies – *Geležinis berniukas* Šll ir t. t.³⁶ Tačiau posakis *molio Motiejus* gal ir kitokios kilmės.

Ne visai aiškos kilmės (tikriausiai iš lenkų kalbos atėjęs skolinys) yra lyginamasis frazeologizmas *kaip Pilypas iš kanapių*, vartojamas lietuvių kalboje keliomis reikšmėmis, plg.: *Stovi kaip Pilypas kanapėse* (apie stovintį) Btg. *Drebia kaip Pilypas iš kanapių* (grubiai, šiurkščiai kalba) Kps; *Išlindo kaip Pilypas iš kanapių* Smn.; *Iššoko kaip Pilypas iš kanapių* (netikėtai pasirodė, nelaukiamai padarė) Pun.; Ms. Visiškai panašūs frazeologizmai yra žinomi ir lenkų kalboje (plg.: *Wyrwał się jak filip z konopi*; *Wyskoczył jak filip z konopi*), kurie taip pat vartojami reikšme „ne laiku, netikėtai išlindo, pasirodė; pasakė ką netinkamą, beprasmišką“. Ši frazeologizmą poemoje „Ponas Tadas“ yra panaudojęs A. Mickevičius (*Wyrwawszy się bóg wie skąd, jak Filip z konopi*)³⁷. Komentaruose poetas paaiškina ir to frazeologizmo kilmę: atsiradęs jis pagal konkretų asmenį – Filipą iš Kanapių kaimo, kuris kartą, bekalbėdamas seime, taip nuklydęs nuo temos, jog visiems sukėlęs didelį juoką³⁸. Poemos leidinio redakcija minėtą poeto pastabą laiko kaip bandymą istoriškai paaiškinti kai kurių priežodžių atsiradimą. Iš tikrųjų *Filipo* reikšmė esanti „kiškis“³⁹. Pastarąja reikšme tas žodis yra už-

³⁶ Plg. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas (kartoteka) AT 703*.

³⁷ A. Mickiewicz, Pan Tadeusz, Vilnius, 1953, p. 130 (Toliau: A. Mickiewicz, P T).

³⁸ Ten pat, p. 330. (Tokio aiškinimo pradininku tikriausiai laikytinas lenkų kunigas Chmielewskis, kuris 1753 – 1756 m. Lvove išleistame kelių tomų veikalė, be kitų posakių, pateikia frazeologizmą *Pilypas iš kanapių*, sėdamas jo atsiradimą su asmens Pilypo iš Kanapių kaimo išsišokimu seime (plg. Encyklopedia staropolska, opracowana przez prof. A. Brücknera I, Warszawa, 1937, p. 328). Toliau: A. Brückner, Encyklopedia staropolska).

³⁹ A. Mickiewicz, PT 330.

fiksuotas ir lenkų žodynuose, o prie jų pateikiami ir anksčiau minėtieji frazeologizmai⁴⁰.

Tas atvejis rodo, jog jau 18 a. nesuprantamiems ir neistoriniams lenkų kalbos posakiams buvo bandoma sugalvoti istoriniai paaiškinimai⁴¹.

Aptartieji lietuvių kalbos frazeologiniai junginiai su asmenvardžiais kone visi sudaryti su populiariais krikščioniškais vardais. Tik vieno kito sudėtyje yra neprigijęs mūsų vardyne dažniausiai senojo testamento vardas, o knyginės-literatūrinės kilmės frazeologiniuose junginiuose pasitaiko ir antikinių vardų. Kol kas beveik neužfiksuota (bet tai nereiškia, kad jų apskritai nėra) frazeologinių junginių su senaisiais lietuviškais ar kitų vardyno sluoksnių vardais. Šis reiškinyš iš dalies gal aiškinamas tuo, jog Lietuvoje dėl bažnyčios monopolio savi lietuviškieji vardai nuo kokio XVI a. iki XIX a. pabaigos nebuvo iš viso vartojami. Taip pat nepasitaikė frazeologinių junginių, kurių vienas komponentas būtų istorinio asmens ar kokio nors visuomenės veikėjo vardas. Tuo tarpu kitose tautose tokių pavyzdžių pasitaiko, plg. rusų kalboje žinoma posakis *Кондрашка хватил (стукнул)* „apie staigią mirtį“, kuris kildinamas nuo sukilėliams vadovavusio atamano Kondratijaus Afanasijaus, sėkmingai sunaikinusio kunigaikščio *Dolgoruko* būrius, vardo⁴². Anglų kalboje yra vartojamas *Big Ben* „didysis Benas“ – anglų parlamento laikrodžio pavadinimas, kilęs nuo Bendžemino Holo, vadovavusio jo įtaisymui, vardo⁴³.

Tarp kitų lietuvių kalbos frazeologizmų frazeologiniai junginiai su asmenvardžiais užima savitą vietą. Dauguma jų iš dalies objektyviai atspindi buvusius lietuvių kultūrinius visuomeninius santykius, bažnyčios darytą įtaką žmonių sąmonei ir pažiūroms. Kai kurie tokių frazeologizmų vartojimo atvejai aiškiai atspindi neigiamą žmonių požiūrį į atskirų realiai egzistavusių asmenų neigiamus charakterio bruožus bei jų poelgius. Dalis šių frazeologinių junginių tarmėse dabar jau nebėra populiariūs, nes naujos socialinės aplinkybės reikalauja į juos įtraukti vis kitokusių lyginimo vaizdų, labiau atitinkančių šių dienų tikrovę. Tačiau aprašytieji frazeologiniai junginiai vis dėlto yra gana vertinga ir reikalinga mokslui medžiaga, padedanti atskleisti praeityje buvusios lietuvių visuomenės kultūrą, jos tradicijas.

⁴⁰ Žr. Słownik języka polskiego, ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedźwiedzkiego, I, Warszawa, 1900, p. 742; Słownik języka polskiego, redaktor naczelny Witold Doroszewski, II, Warszawa, 1960, p. 873; S. Skorupka, Słownik frazeologiczny języka polskiego, I, Warszawa, 1967, p. 220, 342.

⁴¹ Tiesa, lenkų enciklopedijoje, remiantis rašytoju Reja, nurodoma, jog *Pilypas iš kanapių* yra pravarde *kiškio*, kurį nuo skalikų apsaugančios kanapės – (jų aštrus kvapas): iš kanapių iššokęs, jis kiekvienu momentu galįs patekti pavojun (plg. A. Brückner, Encyklopedia staropolska, p. 328). Čia galima dar pridurti, kad čekų kalboje kiškis taip pat turi pravarde – *macek*. Tai mažybinė forma labai populiaraus čekų kalbos krikščioniško vardo – *Maciej* (plg. V. P. Cienkowski, Sekrety imion własnych, Lodze, 1965, p. 54).

⁴² А. И. Молотков, ФСРЯ 203.

⁴³ В. Кунин, Фразеология современного английского языка, Москва, 1972, p. 28.

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ СОЧЕТАНИЯ С ЛИЧНЫМИ ИМЕНАМИ

Резюме

Приводятся фразеологические сочетания с личными именами, дается их краткий разбор. Констатируется, что в состав таких фразеологизмов почти всегда входит христианское имя и что по происхождению их можно распределить на несколько групп. К фразеологическим сочетаниям библейского происхождения относятся те, в которых отражаются мотивы старого и нового заветов, напр., *Gyveno kaip Adomas rojuij* [...] „Жил как Адам в раю (т.е. жил очень хорошо)“; *neviernas Tamošius* „Фома неверующий“. Некоторые фразеологические сочетания этой группы в свое время очень широко бытовали в литовских говорах, но в наши дни они постепенно отходят в пассивный фонд речи. Фразеологические сочетания календарного происхождения связаны с определенными датами церковного календаря, напр., *Nulijo kaip per šventą Joną* „прошел дождь, как в Иванов день (т.е. теплый, хороший дождик)“. Предполагается, что часть таких фразеологических сочетаний своим происхождением связана с дохристианскими праздниками, обычаями и только позднее они были приурочены к соответствующим датам христианского церковного календаря. Фразеологические сочетания обрядового происхождения связаны с различными этнографическими обычаями и обрядами, напр., *Joną kelti* „качать Ионаса (т.е. по установленному обряду поздравлять с днем ангела)“. К фразеологическим сочетаниям местного происхождения относятся такие, возникновение которых обусловлено конкретными местными обстоятельствами, напр., странностями характера реально существовавшего человека, его поведением, отклоняющимся от принятой нормы и т.п. Утверждается, что такие фразеологизмы на территории распространения литовского языка чаще всего занимают очень небольшие ареалы, так как они обычно связаны только с одной определенной местностью. Однако известны случаи, когда первоначально местный фразеологизм распространяется на сравнительно большой территории, напр., *Raseinių Magdė*. Кроме того, некоторые из них вместе с расширяющейся территорией употребления получают и новые значения, т.е. становятся многозначными.

Отдельную группу составляют фразеологические сочетания книжно-литературного происхождения. Эти фразеологизмы чаще всего образованы с античными именами, напр., *Achilo kulnas* „Ахилесова пята“. В отдельную группу выделяются фразеологические сочетания с неясным происхождением, напр., *molio Motiejus* „растяпа, неуклюжий человек (дословно — глиняный Матвей)“.

Констатируется, что в литовском языке пока не обнаружены фразеологические сочетания, образованные с дохристианскими литовскими именами, а также с именами исторических личностей или общественных деятелей.